

ἜΤΟΣ Β' 1885

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

11 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΑΡΙΘ. 76

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Προπληρωτέα

Εν Ἑλλάδι Δρ. 10

Εν τῇ ἀλλοδαπῇ . . . Φρ. χρ. 12

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΕΒΔΟΜΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

Ἐν ὁδῷ Μουσῶν ἀριθ 6.

Ἐκαστον φύλλον τιμᾶται
λεπτῶν 20.

κε ἀνῆκον εἰς τὸ τεῖχος ἐκείνο τὸ διὰ Πελοποννησιῶν χειρῶν ἀνεγερθὲν¹ ὡς πρὸς τοὺς πατρώους τάφους τοῦ Σοφοκλέους, ὅστις καίπερ κατοικῶν ἐν Κολωνῷ κατήγετο ὅμως ἐκ Δεκελείας, περὶ ὧν ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ ποιητοῦ λέγει, ὅτι ἐκείντο οὗτοι «ἐνδεκα στάδια πρὸ τοῦ τείχους» λέγομεν ἀπλῶς ὅτι ἐκ τοῦτου δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι τὸ τεῖχος ἔκειτο ἐνδεκα στάδια ἐπέκεινα τοῦ δήμου Δεκελείας²: διότι οἱ ἀρχαῖοι ἔθαπτον ἐκτὸς τῶν δήμων, καὶ δεύτερον αὐτὸς οὗτος ὁ βιογράφος λέγει ὅτι ἐκείντο οἱ τάφοι ὅχι ἐν Δεκελείᾳ ἀλλὰ «ἐπὶ Δεκέλειαν πρὸ σταδίου τοῦ τείχους ἐνδεκα²» ὥστε ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Δεκέλειαν ὁδοῦ, ἐνδεκα στάδια πρὸ τοῦ τείχους πρέπει νὰ ζητηθῇ ὁ τάφος τοῦ ποιητοῦ ἐφ' οὗ ὁ Θηβαῖος Σιμίας ἀδελφὸς τοῦ γνωστοτέρου Κέβητος ἐποίησε τὸ ἐπιγράμμα:

«Ἡρέμ' ὑπὲρ τύμβοιο Σοφοκλέος, ἡρέμα, κισσέ, ἐρπύλοισι, χλοερὸς ἐκπροχέων πλοκάμους, καὶ πέταλον πάντη θάλλοι: ῥόδου, ἥ τε φιλορρῶς ἄμπελος, ὕγρα περίε κλήματα χευαμένη, εἴνεκεν εὐμαθίης πινυτόφρονος, ἣν ὁ μελιχρὸς ἤσκησεν Μουσῶν ἄμμιγα καὶ Χαρίτων».

¹ Α θ η ν σ ι.

Π. ΚΑΣΤΡΩΜΕΝΟΣ.

«Ο ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ ΠΕΤΡΟΣ»

Ἐπὶ τοῦ χθαμαλοῦ γηλόφου τοῦ Βατραχονησίου, εἰς οὗ τοὺς ἀρκτικὸν μὲν πρόποδας ἡσυχῇ καὶ ἡρέμα κυλεῖ τὰ ὕδατα αὐτοῦ ὁ γέρον Ἰλισσὸς, εἰς δὲ τοὺς ἀνατολικούς ὁ ἀπὸ τῆς Κυλλοῦ Πήρας τῶν ἀρχαίων, ἥτοι τῆς Μονῆς Καισαριανῆς τῶν Χριστιανῶν φέρων τὴν πτωχὴν αὐτοῦ ὑδρίαν ὁ ἐλικοδρόμων Ἡριδανός, χύνει αὐτὴν εἰς τὸν Ἰλισσόν, ἐπὶ τοῦ γηλόφου τοῦτου ὑψοῦται μεμονωμένος ὁ ναὸς τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος.

Ἐὰν ἀνίστατό τις τῶν γερόντων Ἀθηναίων τῶν μέσων αἰώνων καὶ ἐξήτει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ «Σταυρωμένου Πέτρου» ἠθέλομέν ποτε ὁδηγήσει αὐτὸν εἰς τοῦτον τὸν ἐν Βατραχονησίῳ ἤδη πασίγνωστον ναόν, ὡς ναόν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος;

Βεβαίως ὄχι.

Καὶ ὅμως ὑπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἦν ἀγνωστος, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἕτερος ἦν ὁ τοῦ ναοῦ τούτου κύριος, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὁ ἐπὶ τῆς θέ-

σεως ταύτης χριστιανικὸς ναὸς ἐκαλεῖτο «τοῦ Σταυρωμένου Πέτρου», ἢ «Σταυρωσὶς τοῦ Πέτρου» ἢ «ὁ Σταυρωμένος Πέτρος»¹. τ. ἔ. ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐτιμᾶτο τὸ Πάθος τοῦ Ἀποστόλου, ὅπερ ἡ Ἐκκλησία εορτάζει τῇ 29 Ἰουνίου.

Ἀγνοοῦμεν δὲ ἐκ τίνος ὠρισμένης αἰτίας ἡ Ἐκκλησία αὕτη καθιερώθη οὐχὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ὡς πᾶσαι αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' εἰς τὸ πάθος αὐτοῦ. Ἐκτὸς τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου τοῦ Ἀποστόλου, ἡ Ἐκκλησία τῇ 16 Ἰανουαρίου ποιεῖται μνησὶν καὶ «τῆς τιμίας ἀλύσεως τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου», ἥς ἡ εορτὴ ἐτελεῖτο μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Πέτρου κειμένῳ ἐγγὺς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν ᾧ καὶ ἡ ἄλυσις αὕτη τοῦ Πέτρου ἀπὸ τῆς Ῥώμης μετενεχθεῖσα ἐφυλάσσετο¹ καὶ ὅμως οὐδεμία Ἐκκλησία, οὐδ' αὐτή, ἐν ἣ καὶ αὐτὴ ἡ ἄλυσις τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου διεφυλάσσετο οὐδ' ἄλλη τις μέχρι τοῦδε μοι ἐγένετο γνωστὴ νὰ εἴνε καθιερωμένη εἰς τιμὴν τῆς ἀλύσεως τοῦ Πέτρου ἢ τῆς σταυρώσεως τοῦ Πέτρου² διὰ τοῦτο οὐδόλως ἀπίθανον ἢ νῦν Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος νὰ μὴ ἦτο καθιερωμένη εἰς τὸ πάθος τοῦ Πέτρου, ὡς ἀναφέρει ὁ Wheler², ἀλλ' ἀπλῶς εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον. Ἐν τῷ ναῷ δὲ τούτῳ, εἴτε ἐπὶ πῖνακος, εἴτε ἐπὶ τοῦ τοίχου, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν εἰκὼν παριστώσα τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου³ ἐξ ἧς ὁ ναὸς ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν «τοῦ Σταυρωμένου Πέτρου».

Ὁ ἄγγλος περιηγητὴς Chandler⁴ ἀναφέρει ὅτι ὁ ναὸς ὠνομάσθη οὕτω τῷ 1676, τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἡμῖν πιθανόν, διότι ἤδη ὁ Spon καὶ ὁ Wheler οἱ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὰς Ἀθήνας ἐπισκεφθέντες, εὗρον ἤδη οὕτω τὸν ναὸν τοῦτον ὀνομαζόμενον⁵ ἐκτὸς ἐὰν ὁ Chandler τοῦτο ἤθελε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δύο ἀνωτέρω περιηγητῶν ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ ναὸς οὗτος.

Ἄν δὲ προσέζωμεν εἰς ὅσα περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τοῦ Σταυρωμένου Πέτρου οἱ περιηγηταὶ Spon, Wheler καὶ Chandler ἡμῖν ἀναφέρουσι, θέλομεν ἰδεῖ ὅτι κυρίως «Σταυρωμένος Πέτρος» δὲν ἦτο ἀκριβῶς ἡ μέχρι πρό τινας χρόνου ὡς ἐρείπιον σωζομένη Ἐκκλησία, ἐφ' ἧς ὠκοδομήθη ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ἀλλ' ἕτερος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀρχαῖος ναὸς, μεταβληθεὶς εἰς Χριστιανικὸν ναόν, τοῦ Σταυρωμένου Πέτρου, ὃν εἶδον οἱ τοῦ 1676 περιηγηταὶ

¹ Εἶνε ἀληθές ὅτι καὶ ὁ Harriot (Recherches sur la topographie des dèmes de l'Attique σελ. 121) ἱσχυρίζεται ὅτι εἶδεν ἔχον ὀχυρωματικῶν ἔργων καὶ ἐπὶ τοῦ Κατσιμίδι, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε λίαν ἀμφίβολον¹ τουλάχιστον αἱ ἐκφράσεις αὐτοῦ κρατύνουσι τὴν ἀπιστίαν: La citadelle lacedemonienne non moins detruite que l'est Sparte elle même ne se révèle plus au voyageur que par un amas de gros blocs taillés, epars sur la cime étroite du mont, et ensevelis dans une vegetation. καὶ τῷ ὄντι αἱ πέτραι αἱ εἰδόμεναι ἐπὶ τοῦ Κατσιμίδι πᾶν ἄλλο δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ἢ ὡς τεῖχος.

² Ἄνω. Σοφοκλέους γένος καὶ βίος ἔκδοσις Tauchn p. 5.

¹ Περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ ἡ ἄλυσις αὕτη ἐκ Ῥώμης ἀνεκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅρα ἐν τῷ νέῳ ἔκλογῳ τὸν λόγον Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου.

² Τόμ. II. 6 446.

³ Κατὰ τὰ ἀκτὰ Petri et Pauli κεφ. 81 σελ. 35, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐπὶ Νέρωνος ὑπέστη τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον προσηλωθεὶς κάτω ἔχων τὴν κεφαλὴν.

⁴ Reisen in Griechenland ἐκδ. τοῦ 1777 σελ. 188.

⁵ Wheler voyage τόμ. II. ἐκδ. τοῦ 1689, σελ. 446, πρβλ. καὶ Spon τόμ. II. ἐκδ. τοῦ 1679, σελ. 166.

καὶ ὅστις κατὰ τὴν ἀκράδαντον πεποιθή-
σιν τοῦ ἄγγελου περιηγητοῦ Wheler καὶ
ἄλλων, φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἀ-
γροτέρας Ἀρτέμιδος εἰς τὸ χωρίον Ἀγρα
ἢ Ἀγραί, ὅπερ ἔκειτο πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ¹.

Ἰδοὺ ῥητῶς τί λέγει περὶ τούτου ὁ
Wheler «il y a un autre petit TEMPLE
un peu au delà sur la droite² de cette
rivière qui a été depuis changé en
EGLISE et consacrée à la memoire du
crucifiement de S. Pierre, d'ou elle
est appelée Stauromenos Petrou ou
comme l'appellent quelques autres
Staurosis Petrou, qui est la même
chose, on y voit encore un ancien pavé
à la Mosaïque et tout le bâtiment est
de marbre blanc. C' étoit indubita-
blement l'ancien Temple de Diana
Agrotera ou Diane la Chasseresse,
dont la Campagne d'autour proche
l' Illissus fut appelée Agra etc³». Ὡς-
αὐτως περὶ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ σαφῶς λέγει
καὶ ὁ Spon «Si l' on passe de l' au-
tre côté de l' Illissus [δηλ. εἰς τὴν ἀρι-
στερὰν ὁχθὴν ὄντες ἐστραμμένοι πρὸς τὰς
ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ] on rencontre, com-
me Pausanias l' a remarqué, le TEM-
PLE de Diana Agrotere, qui est main-
tenant une petite EGLISE appelée
Stauromenos Petrou, le crucifiement
de S. Pierre, où se voit encore un an-
cien pavé à la Mosaïque»⁴.

Τὸν ναὸν λοιπὸν τοῦτον τῆς Ἀγροτέ-
ρας Ἀρτέμιδος, ὃν εἶδον οἱ ἀνωτέρω περι-
ηγηταὶ καὶ ὅστις ἦν καθιερωμένος εἰς τὴν
Σταύρωσιν τοῦ Πέτρου, τὸν ναὸν τοῦτον
δὲν εἶδεν ὁ Chandler μετὰ 89 ἔτη τὰς

¹ Ἐτιμᾶτο ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ Ἀρτεμις διότι,
ὡς μυθεύεται, ἐλθοῦσα ἐκ Ἀήλου εἰς τὸ μέρος
τοῦτο ἐθήρυσεν πρῶτον δι' ὃ καὶ τὸ ἄγαλμα αὐ-
τῆς ἔφερε τόξον καὶ ἡ θέσις ἐκ τῆς ἄγρας ταύτης
ὠνομάσθη Ἀγρα ἢ Ἀγραί. Πaus. Ἀττ. κεφ. 10'.
Μέρος τοῦ χωρίου τοῦτου ἦν καθιερωμένον εἰς
τὴν Δήμητρα καὶ Περσεφόνην ἐνθα ἐτελοῦντο καὶ
τὰ μικρὰ Ἐλευσινία μυστήρια τὰ ἐν Ἀγραῖς κα-
λούμενα Πλουτ. ἐν Δήμητρ. 26. Στεφ. Βυζ. ἐν
λέξει Ἀγρα. Εὐστάθ. εἰς Ἰλιάδ. β'. 9. 361. Τὸ
παναθηναϊκὸν στάδιον ἔκειτο ὡσαύτως εἰς τὸ χω-
ρίον Ἀγραί. Ἐπὶ τῆς ὁχθῆς τοῦ Ἰλισσοῦ ἀνα-
φέρονται οἱ βωμοὶ τοῦ Βορέου ἀνέμου τοῦ ἀρπά-
σαντος τὴν Ἀρείθαιαν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἑρε-
χθίου καὶ ὁ ναὸς τῶν Ἰλισσιῶδων Μουσῶν Πλάτ.
Φαίδρ. 6. Ἠρόδ. ζ'. 189. Ὁ βωμὸς δὲ τοῦ Βο-
ρέου περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὅτι ἔκειτο
ἀπέναντι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγροτέρας Ἀρτέμιδος· ὁ
Spon καὶ ὁ Wheler 50 βήματα ὑπὲρ τὴν γέφυ-
ραν τοῦ σταδίου παρετήρησαν τὰ θεμέλια στρογ-
γύλου ναοῦ ὃν ἀναφέρουσιν ὡς ναὸν τῶν Ἰλι-
σιῶδων Μουσῶν Spon τόμ. II, σ. 166 τοῦναν-
τίον ὁ Chandler κατὰ τινα χάρτην τοῦ Fanelli
1707 ἐσφαλμένως· τίθησιν αὐτὸν πρὸς τὸ κάτω
μέρος τῆς γεφύρας· ἴσως ἠπατήθη ἐκ τίνος ὑπο-
γείου στρογγύλου ἐξ ὁπῶν πλίνθων οἰκοδο-
μήματος· περὶ οὗ ἄλλοτε θέλομεν εἰπεῖν τὰ δέοντα.
Ὁ ναὸς τῶν Ἰλισσιῶδων Μουσῶν ἦν πρὸς ἀνα-
τολὰς τοῦ βωμοῦ τοῦ Βορέου.

² Ὁ Wheler ἔρχεται ἐκ τοῦ Σταδίου πρὸς τὰ
ἄνω εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἰλισσιῶδων Μουσῶν καὶ ἐ-
κτείνε εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Βορέου, λέγων δὲ δεξιὰ
καὶ ἀριστερὰ δὲν φυλάσσει τοὺς γεωγραφικοὺς ὁ-
ρους. Γεωγραφικὸς ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναὸς τοῦ
Σταυρωμένου Πέτρου κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁ-
χθῆς τοῦ ποταμοῦ.

³ Wheler σ. 446.

⁴ Spon. σ. 166.

Ἀθήνας ἐπισκεφθεὶς τῷ 1765 καὶ διὰ
τοῦτο περιορίζεται νὰ εἴπῃ μόνον ὅτι ὁ
ναὸς οὗτος τῆς Ἀγροτέρας Ἀρτέμιδος
εἶχε κτισθῇ ἐκ τῆς λεῖας τῆς νίκης τοῦ
Μαραθῶνος, ὅτι ὁ ναὸς ἦτο ἐκ λευκοῦ
μαρμάρου, ὅτι τῷ 1676 ὠνομάσθη ἡ ὠνο-
μάζετο «Σταύρωσις Πέτρου» ἢ «Σταυρω-
μένου Πέτρου», ὅτι εἶχε ψηφιδωτὸν δάπε-
δον καὶ ὅτι τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τούτου
ἤδη κατέχει Ἐκκλησία τις, ἣν καὶ κατη-
γορεῖ ὡς ἄσχημον οἰκοδόμημα [ein mo-
dernes schlechtes Gebäude!]. Ἐκ τῆς
ἐκφράσεως δὲ ταύτης τοῦ Chandler ὅτι
ἤδη τὴν θέσιν τοῦ Σταυρωμένου Πέτρου
κατέχει Ἐκκλησία τις, συμπεραίνομεν φυ-
σικῶς ὅτι «Σταυρωμένος Πέτρος» ἐλέγετο
μόνον ὁ ἀρχαῖος τῆς Ἀρτέμιδος ναὸς καὶ
ὅτι καταστραφέντος ἐκείνου εἰς τὸ μεταξὺ
τοῦ 1676—1765 χρονικοῦ διαστήματος,
ἤδη εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Chandler [1765]
ὑπῆρχεν ὁ χριστιανικὸς ἐκεῖνος ναὸς οὗ-
τινος σήμερον μόνις τὰ ἴχνη τῆς κόγχης
ὀπίσω τοῦ ἱεροῦ τῆς νέας Ἐκκλησίας τοῦ
ἁγ. Σπυρίδωνος δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν.

Ἐν τῷ ναῷ δὲ τούτῳ καὶ περὶ τὸν ναὸν
τοῦτον ὁ Chandler παρετήρησεν ἱκανὰ
λεῖψανα ἀρχαίων μαρμάρων καὶ κιόνων
πρὸς δὲ καὶ Ἰωνικὸν κιονόκρανον ἐν ᾧ ἐ-
φαίνοντο τὰ σημεῖα τοῦ διαβήτου δι' οὗ
ἐσχηματίζοντο οἱ κριοὶ ἦτοι αἱ ἔλικες τοῦ
κιονοκράνου κλ.λ.²

Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος δὲ αἰῶνος φαί-
νεται ὅτι ἀπεσύροντο ἐν τῷ ναῷ τούτῳ
οἱ ἐκ λέπρας πάσχοντες ἐξ οὗ μέχρι τῶν
ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία
αὕτη ἐκαλεῖτο «ἡ μολυσμένη» ἢ «ἡ μο-
λυμένη Ἐκκλησία».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς θέσεως καὶ τοῦ
ὀνόματος τοῦ μεσαιωνικοῦ χριστιανικοῦ
ναοῦ τούτου.

Ὁ δὲ νῦν ναὸς τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος
ἔχων μῆκος μὲν 20 γ. μ. πλάτος δὲ
9,70, ἐκτὸς τῆς τριπλεύρου κόγχης,
ἥς ἐκάστη πλευρὰ εἶνε 2,60 γ. μ., κα-
τέχει μόνον τὸν κυρίως ναὸν ἢ τὴν ναῦν
τοῦ ναοῦ, ὃν εἶδεν ὁ Chandler. Ἐκατέ-
ρωσε δὲ τῆς ἀρκτικῆς καὶ μεσημβρινῆς
πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ὀλίγα τινὰ διεσώθησαν
ἴχνη τοῦ ἀρχαίου ψηφοθετήματος, οὗτινος
δὲ τε Spon, Wheler καὶ Chandler μνημο-
νεύουσι³.

Τὸ ψηφοθέτημα ἑκατέρας τῶν πλευρῶν
τούτων ἀρχικῶς φαίνεται ὅτι εἶχε περίπου
20 γ. μ. μῆκος, καὶ τῆς μὲν ἀρκτικῆς
πλευρᾶς τὸ μὲν πλάτος εἶνε 3,40 τῆς δὲ
μεσημβρινῆς 3,88. Σήμερον τὸ μῆκος τοῦ
περισωθέντος ὑποχρίσματος τοῦ ψηφοθε-
τήματος εἶνε εἰς μὲν τὴν ἀρκτικὴν πλευ-
ρὰν 18,20 γ. μ. εἰς δὲ τὴν μεσημβρινὴν
19,75. Δυστυχῶς τοῦ ψηφοθετήματος
τούτου πᾶν ὀλίγα τεμάχια διεσώθησαν

¹ Chandler σελ. 119. Σημειωτέον ὅμως ὅτι
ἡ κρίσις τοῦ Chandler περὶ τοῦ οἰκοδομήματος
τοῦ ναοῦ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἔχουσα πολλὴν
ἀξίαν διότι καὶ τὸ λαμπρὸν οἰκοδόμημα τοῦ Δα-
φνίου κατ' αὐτὸν εἶνε ἄσχημον βαρβαρικὸν οἰ-
κοδόμημα. [«schlechtes barbarisches Gebäude»
σ. 262.]

² Chandler αὐτόθι.

³ Spon τόμ. II, σελ. 166. Wheler τόμ. II,
σελ. 446. Chandler σελ. 119.

καὶ ταῦτα ἐν λίαν τετραγυμένη καὶ ἀθλίᾳ
καταστάσει, οὕτως ἐν τῇ ἀρκτικῇ πλευρᾷ
μόλις ἐσώθη ἐν τεμαχίῳ 4,95 μῆκους καὶ
3,75 πλάτους καὶ μετὰ ἀπόστασιν 4,50
γ. μ. καταστροφὴν τοῦ ψηφοθετήματος,
ἕτερον μικρὸν τεμαχίον 1,70 μῆκους καὶ
1 πλάτους. Ἐν τῇ μεσημβρινῇ πλευρᾷ μό-
λις ἴχνη τινὰ διακεκομμένα τούτων διε-
σώθησαν.

Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει τεχνη-
τὸν ὑπόχρισμα μῆκους 12,10 πλάτους
4,40 οὗτινος οὐδὲν ἴχνος παρέμεινεν ἐπι-
στρώσεως.

Τὸ ψηφοθέτημα τῆς μεσημβρινῆς πλευ-
ρᾶς, εἶνε πολὺ ὠραιότερον τοῦ τῆς ἀρ-
κτικῆς πλευρᾶς, ἔχει ἀνθέμιον μὲ ὠρεῖα
φυλλώματα, συμπλέγματα πολλοῦ λόγου
ἄξια καὶ στοιχεῖα μαιάνδρου, τὸ δὲ ψη-
φοθέτημα τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς ἔχει ἀν-
θέμιον φολλιδωτόν, σταυροειδῆ τινὰ συμ-
πλέγματα καὶ κοσμήματα, εἶχε δὲ καὶ
ἐπιγραφὴν ἥς οὐδὲν γράμμα ἐσώθη ἀκέ-
ραιον εἰ μὴ μόνον ἐν II καὶ μόνις τὸ ἥμισυ,
νομίζομεν, τῶν γραμμάτων O καὶ Π.

Ἐξω τοῦ ναοῦ εἰς τὴν μεσημβρινὴν
πλευρὰν διεσώθη μικρὸν τεμαχίον fresco
0,60 μῆκους, 0,20 πλάτους, ὅπερ ἔχει
ἱκανὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀρχαιότητα
καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐκεῖσε χριστιανικοῦ
ναοῦ, πρῶτον διότι ἐκ τούτου μανθάνομεν
ὅτι ἡ ἀρχαία ἐκκλησία εἶχε ἐφ' ὑγροῖς
γραφῆς (fresca) καὶ δεύτερον διότι ἐπ'
αὐτοῦ τοῦ περισωθέντος μικροῦ τεμαχίου
παρατηροῦμεν ἁγιογραφικὰ ὑποχρίσματα
τριῶν διαφόρων περιόδων ὅπερ εἶνε ἱκα-
νὸν μαρτύριον τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἐκεῖ
χριστιανικοῦ ναοῦ καὶ ὅπερ δίδει ἡμῖν
ἀφορμὴν νὰ πιστεύσωμεν ἢ νὰ υποθέσω-
μεν ὅτι, πρὸς τῷ ἀρχαίῳ ἐκ λευκοῦ μαρμά-
ρου ναῷ, ὑπῆρχε καὶ ἕτερον προσκυδομη-
μένον χριστιανικὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀπε-
σιώπησαν μὲν οἱ περιηγηταὶ τοῦ 1676
ἀνέφερε δ' αὐτὸ μόνον ὁ Chandler κατὰ
τὸ 1765.

Κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ὁ ναὸς
οὗτος φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευε καὶ ὡς
νεκροταφεῖον διότι καὶ ὁ Chandler ἤδη
ὅτε ἐπισκέφθη τὸν ναὸν τοῦτον παρετή-
ρησεν ἐπὶ τοῦ μουσαϊκοῦ δαπέδου διεσπαρ-
μένα κρᾶνία νεκρῶν καὶ ὅσα¹ καὶ νῦν μ'
ἐπληροφόρησαν ὅτι ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἐκ-
κλησίαν ὑπάρχουσιν ἀρχαῖοι χριστιανικοὶ
τάφοι, ὧν πολλὰ μάρμαρα ἀφρηθήσαν
ὑπὸ τῶν πέριξ, ἀνασκαπτομένων τῶν θεμε-
λίων τοῦ νέου ναοῦ.

Ἦδη περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχουσιν
ὀλίγα τινὰ συντρίμματα ἀρχαιοτέρας τέ-
χνης οἷα λευκὰ καὶ φαιὰ τινὰ μάρμαρα,
κίονες, λάρναξ μῆκους 2,06 πλάτους 0,82
καὶ πάχους 0,9 κλ. Ἐν δὲ κεκοσμημένον
μάρμαρον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἐφ' οὗ
στηρίζεται ὁ ὀπίσω τῆς ἁγίας τραπέζης
σταυρός, καὶ ἕτερον ἔξω τοῦ ναοῦ 0,50
μῆκους καὶ 0,30 πλάτους ἀμφότερα φέ-
ροντα κοσμήματα Βυζαντινὰ καὶ προέρχονται
ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας Ἐκκλησίας. Ταῦτα
καὶ περὶ τῆς νῦν καταστάσεως τοῦ ναοῦ
τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος.

Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ.

¹ Chandler σελ. 119.